

LA BONDAT COM A PODER

VOLER EL BÉ DE TOTHOM NO ÉS PAS TAN SIMPLE COM SEMBLA

IVONE GEBARA

São Paulo, SP, Brasil

El poder de la bondat tal vegada no sigui un tema nou en l'ètica, però, fa poc, vaig prendre consciència de forma més aguda de l'ús de la bondat com a forma de poder sobre les persones. És a dir, vaig prendre consciència de com en són d'embolicades les qüestions subjacents a la bondat, i la dificultat de desentranyar les motivacions, els jocs de la subjectivitat i la complexitat de la nostra història personal. El bé que fem és més complex del que imaginem.

Però, per què aquesta tasca d'anàlisi quan la vida ja és tan complicada?, diran algunes persones. Crec que aquests temps ens estan convidant a ser més humils amb els grans ideals i amb les grans utopies socials. Es tracta d'una humilitat que, aliada a una sempre nova comprensió de nosaltres mateixos, podria ajudar-nos en la desafiant tasca de viure en comú. Molts pensadors contemporanis, com Iris Murdoch, han afirmat que el bé no pot ser predefinit, perquè implica contínuament judicis de valor i eleccions individuals. El concepte de bé o de bondat és una mena d'idea universal que ens mou en diferents contextos i situacions. La bondat és una idea, una acció en moviment, i ja aquest fet la fa complexa en la pràctica quotidiana. En aquesta línia, m'atreveixo a dir que la meua consciència actual sobre la qüestió de la bondat ve de la meua pròpia pràctica i de la reflexió sorgida en les sessions de psicoanàlisi.

En molts moments vaig començar a percebre que em sentia molesta no tant pel fet de ser bona amb les persones, sinó per sentir-me malament quan elles no corresponien a la meua bondat. Em vaig adonar que volia que acceptessin la meua bondat, el meu bon consell, les meves bones idees, la meua actitud comprensiva, i que actuessin d'acord amb allò que jo havia suggerit. Si ho feien, això significava, en paraules clares, que acollien el meu poder sobre elles, poder expressat en el meu acte bo o just, i que, a canvi de la meua bondat o de la meua justícia, rebia la seva gratitud i fins i tot la seva obediència.

Jo esperava rebre el reconeixement del meu acte i l'apreciació del meu comportament.

Mai havia pensat en la meua bondat, en el bé que faig en termes de poder, sobretot de poder sobre d'altres persones. Poder fer un bé és una forma de poder. I en fer-lo sempre prenem algun partit, som moguts per emocions, creences, valors, ideals i expectatives.

Les il·lusions de l'educació i la pràctica de la religió moltes vegades ens impedeixen pensar la bondat de forma crítica, sobretot quan amaga motivacions que voldríem que apareguessin. Vivim en una certa il·lusió en relació a la nostra bondat, il·lusió que ens amaga de nosaltres mateixos. Voler ser bona, voler el bé de tothom, no és pas tan simple com sembla.

De la mateixa manera, moltes vegades atribuïm a les institucions que semblen edificar-se en valors humans una altíssima expectativa en relació a la seva eficàcia en fer el bé. Penso en les Esglésies, en les organitzacions de solidaritat internacional, en les organitzacions en favor de les relacions justes i en d'altres. Vaig caure del cavall, o algunes escates van caure dels meus ulls, o vaig despertar a un nivell de la meua vida molt poc conegut quan vaig començar a pensar en els intricats moviments del bé que fem. Vaig entendre quelcom del que deia Jesús que "ningú és bo", només Déu que fa ploure sobre justos i pecadors. Aquesta mena de pretesa igualtat del bé, fins i tot quan es tracta de Déu, pot indicar-nos la càrrega de dubtes i deutes que sempre acompanyen les nostres accions. Primer que res, més enllà de respondre a una necessitat immediata, no sabem què provocaran les nostres bones accions. I a més, descobrim que la bondat no és pas espontània. Exigeix un procés educatiu que comença des de la més tendra infància. En altres paraules: la bondat, l'atenció als altres, el compartir, la cura de si i dels altres són valors que s'aprenen.

Reflexionant sobre la meua pròpia vida, em vaig

adonar que també jo emprava la bondat com a forma de poder. La meva sortida per a moltes situacions impositives era que jo havia de ser bona i, per tant, creure que la meva bondat era la forma privilegiada de relació amb les persones. Havia de ser bona d'aquesta manera per l'Evangeli, per la meva educació cristiana, per la meva educació familiar, perquè havia dirigit la meva vida en la pràctica del bé. Havia de ser bona segons els criteris que creia que eren els de la bondat. Sense adonar-me'n, estava absolutitzant, fins i tot imponent, la meva forma de comprendre la bondat, en la meva vida i en la dels que m'envoltaven. La meva comprensió de bondat era limitada a les formes que jo havia aprehès, als judicis morals, socials i polítics que jo mateixa feia davant diverses situacions.

Ser bona era una forma de vida, una opció per sobreviure, una ideologia que dirigia els meus passos, una religió que exigia pràctiques que jo imaginava sempre en favor dels altres. Encara que tingués consciència de la relació íntima entre bé i mal en totes les accions humanes, una nova percepció va semblar despuntar en el més recòndit del meu jo. Me n'alegro pel descobriment, i alhora li tinc cert temor. M'obre la possibilitat de sortir d'un munt de suposicions i certes que havia construït en relació a mi i als altres. Allarga les meves possibilitats d'entendre el món humà més enllà dels judicis de valor prefabricats o marcats per una visió dualista del món. Moltes vegades aquests judicis eren implacables, sense la flexibilitat i l'humor necessaris per conèixer millor.

Ja he parlat i escrit molt sobre la "barreja" de la que està fet l'ésser humà. Però, captar aquesta barreja, enmig de la bondat que sempre vaig voler viure, em posa en terreny mogut, em fa menys pura als meus propis ulls. Viure la "barreja" de forma tranquil·la en la relació amb els altres és quelcom que gairebé sempre afirmo com un "ha de ser", ja que estic lluny de viure les tesis en les que crec. Aquesta distància entre l'ideal i allò real és una trampa que ens sorprèn. No em sembla que les institucions educatives i les Esglésies en particular eduquin per a la superació de la distància entre allò ideal i allò viscut. Per això, en un moment crític com aquest, aquestes preguntes emergeixen i no podem deixar-les de banda.

No sé ser bon com penso ser la bondat per a mi. I no sé ser bona obeint models de bondat o justificació personal i col·lectiva. Començo a percebre les trampes que preparo i les que es preparen per mi en aquest complex món de l'ideal i de bondat real i d'altres valors que ens sustenten. L'elecció de la bondat em va dur a viure una doble creu, carregada pel mateix cos, però sense cap possibilitat de fusió entre elles. La creu d'idealitzar un model de bondat i de societat, i la creu d'aprendre, com a ciutadana del món, les dificultats quotidianes que s'imposen als nostres ideals. Girant la cantonada trobo una pidoire carregant la seva casa de cartró. Més endavant un senyor que dorm protegit pel seu gos guardià. I just després de creuar l'avinguda, em trobo un home tirant d'una carreta, en la que a més dels cartró hi ha quatre nens petits. Però i em diu: encara no he trobat escola per als meus fills! Quin bé puc fer? Qui fa el bé més enllà de l'ajuda del moment?

Una expressió d'aquesta complexa problemàtica del bé és oposar el bé individual al col·lectiu, o classificar a partir de jerarquies aquells que han de ser els primers beneficiaris del nostre bé. Es pot entendre que quan ens referim a un món on la majoria són pobres i miserables, afirmem la prioritat dels pobres. Però, aquesta prioritat, és, a més de cristiana, una prioritat política que té a veure amb les nostres relacions socials àmplies o amb les institucions socials que faciliten el bé individual col·lectivament.

En allò petit de les nostres relacions, en allò quotidià, les coses són diferents. *En allò petit* de la vida allò individual és col·lectiu, i allò col·lectiu, individual. La institucionalització del bé i de la justícia són exigències de la complexitat social, però no m'eximeixen de la meua responsabilitat. No revoquen la interpel·lació que se m'ha fet, la trobada trista amb algú afamat o drogat, la invitació d'un nen a donar-li la mà. La invitació per compartir els meus cinc pans i cinc peixos té a veure amb les estructures socials àmplies, però també té a veure amb l'organització de la meua vida capaç d'acumular pans i peixos, deixar que es podreixin i no compartir-los amb qui de fet els necessita. Som alhora un i molts, i per això tot el que som i fem porta aquesta marca d'interdependència que ens habita des dels processos més remots de la nostra vida. □